

Az 1686-ban megtalált budai királyi kápolna-könyvtár újabb darabja (hajdan a váradi egyházmegye eddig ismeretlen vikáriusának tulajdonában). Csapodi Csabának 1969-ben 73 kódexet és 12 ősnymotványt sikerült azonosítania abból a 320 kötetet tartalmazó könyvvállományból, melyet a Budát felszabadító császári csapatok tudós tisztje, Luigi Ferdinando Marsigli talált meg és szállítottott a bécsi udvari könyvtárba 1686 szeptemberében. Csapodi további 26 olyan budai eredetű kötetet (vegyesen kéziratosokat és nyomtatványokat) vett fel jegyzékébe, melyeket már 1686 előtt elhoztak Budáról, vagy amelyek a sikeres ostrom után nem kerültek az említett könyvszállítmánnyal Bécsbe. A 26 kötet közül alig négynek a bejegyzése tudósít arról, hogy az illető kötetet az ostromot követő napokban vette magához újdonsült tulajdonosa. Ez utóbbiak között egyetlen egyházi személy azonosítható – Szürtey Ferenc fráter –, kinek kezéből Kassára került a 14. századi kéziratos esztergomi pontifikále.¹

Még nem került ki a sajtó alól Csapodi Csaba tárgyunkra vonatkozó kutatásainak az összefoglalása, amikor 1981–1982-ben a nagyváradi római katolikus egyházmegyének a román államhatalom kegyeit mindenáron kereső vezetősége mintegy száz különösen értékes nyomtatványt (ősnymotványokat és antikvákat) önkéntes adományként Bukarestbe juttatott. Az aktussal a székeskáptalani könyvtár mindaddig teljes épségben megőrződött állományában helyrehozhatatlan kár keletkezett.² A kötetek közül az egyik korai antikva a budai kápolna-könyvtár mindeddig számba nem vett darabja, mégpedig azok közül való, melyeket az ostromot követően egy egyházi személy vett magához. A nyomtatvány,³ Dominicus Nannus Mirabellius *Polyantheaja* az egyik legismertebb citátum-, példázatgyűjtemény (paroimiák), a latin retorika egyik jelentős tárháza, a Szentírás, egyházatyák, ókori klasszikusok és humanista szerzők munkáinak felhasználásával készült. Nannus (Nani) a savonai székesegyház papja, költő, orvos, kánonjogász volt a 16. század elején.⁴ A kötetet 1507-ben, Velencében nyomtatták. Pontos leírása:

NANNUS Mirabellius, Dominicus: *Polyanthea. Opus suavissimis floribus exornatum compositum per* __ ... – Venetiis, 1507. (*in fine:*) Venetiis, arte et impensis Petri Liechtenstein, 1507. die 17 februarii. – 2° [8] CCXIX ff.
EDIT16 CNCE 35578

Eredeti, későgótikus, fatáblás, vaknyomásos barna félbőr kötésén a két rézből készült kapocsnak csak az első kötéstáblán lévő rögzített lapocskái maradtak fenn, a mozgó záróelemek hiányoznak. A kötés bőrfelülete szakadozott, hiányos. A könyvtest teljesen ép, ám kezdő és záró lapjainak szélei vízfoltosak. A kéziratos kommentárok, margináliák teljességgel hiányoznak a kötetből, azt alig forgathatták a török kézre kerülése előtti rövid idő alatt. Címlapján két tulajdonosi bejegyzés szerepel, első szennylapján pedig a Nagyváradi Székeskáptalan 1900-as évszámot viselő és a székeskáptalani könyvtár minden kötetében szereplő körbélyegzője („Sigillum Capituli Varadiensis Ecclesiae 1900” – felirattal). A kötet a káptalani könyvtár legkorábbi lajstromozásakor már a testület tulajdonában volt („Capituli Varadiensis 1729”), tárgyunk tekintetében azonban a másik, korábbi possessorbejegyzés bizonyult értékesebbnek. Az „Ex libris Patris Stephani Makaj, exportatus è Palatio Regis Matthiae tempore receptionis Budensis

¹ CSAPODI Csaba, *A budai királyi palotában 1686-ban talált kódexek és nyomtatott könyvek*, Budapest, 1984.

² EMÓDI András, *A nagyváradi székeskáptalan könyvtára a XVIII. században*, Budapest–Szeged, 2002, XXII; EMÓDI András, *A Nagyváradi Római Katolikus Egyházmegyei Könyvtár régi állománya I.*, Budapest–Nagyvárad, 2005, XI.

³ EMÓDI 2002, i. m. 250; A kötet mai jelzete I. Biblioteca Națională a României – XVI / IV 225 (leltárszáma: C11638/1982).

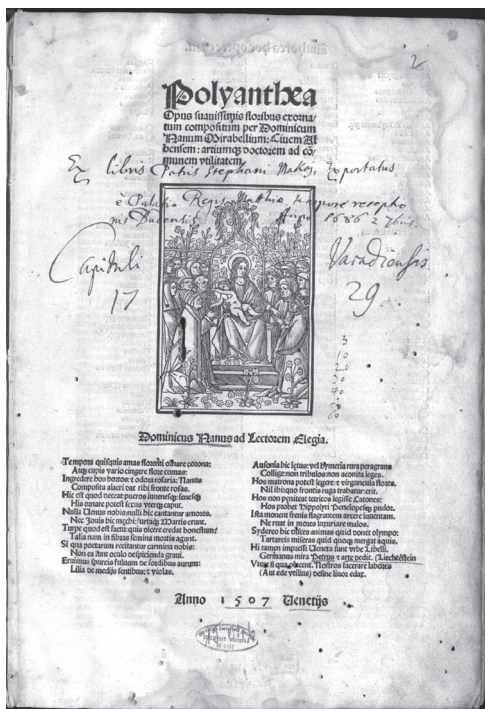
⁴ A mű a Csapodi Csaba munkájában közölt jegyzék Profani/Rhetores, amúgy igen szegényes szakát bővíti ki. (CSAPODI 1984, i. m. 77.)

Anno 1686 2 7bris.” mindent elmondó bejegyzés egy további, megválaszolatlan kérdést vet fel. Ki volt Makay István páter?

A szilágysomlyói plébániai könyvtár anyagának feldolgozása során részben választ kaptunk a kérdésre. Az ott fellelt egyik Bellarminus mű (a katolikus hitvédelem legalapvetőbb kézikönyvéről van szó: *Disputationum de controversiis Christianae fidei, adversus huius temporis haereticos*, Ingolstadt, 1605) címlapján ugyanis egy értékes információt tartalmazó, de további kérdéseket felvető bejegyzés szerepel: „Ex libris Patris Stephani Makaj Plebani Somlyoviensis et vicarij Varadiensis, proprio aere comparatus [Francisci Biharini] Anno 1691 die 17 Junij.” (a kézírás tökéletesen megegyezik a budai kötetben lévővel). A kötet, supralibrosának tanúsága szerint hazai tulajdonos kezében volt már korábban is („S.S.Sz.1614”), és a Várad eleste (1660) előtti időszakban egy református lelkész vásárolta az Arad megyei Erdőhegyen. 1659. évi bejegyzéséből megtudhatjuk, hogy a könyvet török zsoldban lévő katonának zsákmányolták, hihetőleg Erdélyben.⁵

A somlyói plébánia a 17. század végén az újjáalakult váradi egyházmegye egyedüli plébániája volt és a szűkebb térség egyetlen katolikus egyházas helye, ahol a reformáció után is folytonossággal számolhatunk. Kezdetben a Báthoryak védnöksége alatt működtek a plébánosok, majd hosszú időn át missziós szerzetes papok látták el az ottani híveket. Feltehetően e tulajdonosi bejegyzés nyomán, az 1766. évi főesperesi vizitáció somlyói plébánosokat felsorakoztató lajstromában szerepel Makay is, mégpedig váradi vikáriusként („Stephanus Makay, qui simul Vicarius M. Varadiensis fuit, Anno 1691”).⁶ Forrásának megjelölése nélkül, Bunyitay Vince az egyházmegye történeti névtárában Makayt jezsuitának mondja („P. Makay S.J.”), vikáriusi tisztéről nem tudott.⁷

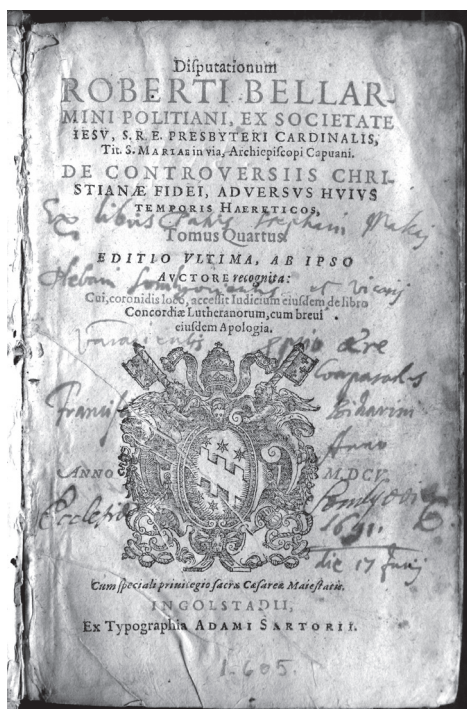
Nagyvárad 1692 júniusában szabadult fel a török alól, Benkovich Ágoston pálos azonban már 1681 decemberétől viselte a váradi püspöki (rövidesen a leleszi préposti) tisztséget, majd 1688. február 24-én Bihar megye főispánjává nevezte ki az uralkodó. Szilágysomlyót (Kraszna vármegyét) Benkovich kebelelte egyházmegyéjébe, addig az erdélyi püspökség egykori meszesentüli helynökségének része volt. Ez utóbbi folyamat időpontjáról nincs pontos információnk, feltehetően az 1680-as évek végén ment végbe és gyakorlatilag csak a szilágysomlyói plébánia helyzetét érintette. Az újjászerveződő váradi székeskaptalan első kanonokja a jezsuita Joannes Melchior Pauerfeindt a Schönhom volt, akit még Luzenszky

⁵ EMÓDI András, *A Nagyvárad Római Katolikus Egyházmegyei Könyvtár régi állománya II.*, Budapest–Nagyvárad, 2008, 39, (102. tétel).

⁶ *Conscriptio ... Archidiaconatus Krasznensis et Mediocris Szolnok* (a zilahi plébánia levéltára a Nagyvárad Egyházmegyei Levéltár őrzésében, j. n.). 8.

⁷ *Schematismus historicus venerabilis cleri Dioecesis Magno-Varadinensis Latinorum*, Nagyvárad, 1896, 364.

Joachim püspök (1676–1681) nevezett ki, de aki soha nem foglalta el ténylegesen állomáshelyét. A következő kinevezett kanonok – Farkas István pálos – Benkovich egykori lelezi rendtársa volt, és 1694–1698 között egyedül képviselte a váradi káptalant. Az egyházmegye történeti irodalma említést sem tesz Makay Istvánról e kezdeti időszak taglalásánál. A jezsuiták és a szalvatoriánus ferencesek a felszabadulás után azonnal megtelepedtek Váradon, feltételezhető lenne, hogy Makay esetleg rendi vikáriusi tisztséget viselt volna, azonban ezt cáfolja a possessorbejegyzés időpontja, hiszen 1691 júniusában Váradon még a műezzin szólította imára a hívőket, márpedig a titulus világosan szól: „Vicarius Vardiensis”. A jezsuita névtárak egyébként sem tartalmazzák személyét. Nem gondolhatunk egyébre, mint hogy Benkovich még püspöki székhelyének felszabadulása és az egyházmegye tényleges restaurációja előtt helynököt nevezett ki, aki a leendő egyházmegyéjének egyedüli plébániáján szolgáló misszionárius páter, Makay István személyében keresendő.

Az átnézett oktatástörténeti és intézménytörténeti adatbázisokban egyetlen Makay Istvánt találtunk, akiről joggal feltételezhető, hogy a mi emberünk.

A bécsi Pázmáneum alumnusai között mindössze három, a hódoltság területére eső csanádi egyházmegyéből érkező növendék ismert, egyikük Makay István. Makáról származott („Stephanus Makay de eadem”) és 1676–1679 között tanult teológiát a Bécsi Egyetemen, 1677 januárjában tett fogadalmat a Pázmáneumban.⁸ 1678 márciusában Pálffy Ferdinánd csanádi püspök egri kinevezési processzusában, majd 1679 áprilisában és májusában Kéry János csanádi püspök processzusában volt tanú, és ami a tárgyunk tekintetében fontosnak tűnhet, ez utóbbi esetben Benkovich Ágoston (akkor még csak pálos rendfőnök) társaságában.⁹ Oly sok pazmanita társával ellentétben Makay további pályafutásáról nincsenek adatok. Legkorábban 1687-ben kerülhetett a váradi egyházmegye vonzásába, adataink szerint talán a felszabadító seregek sarkában járva. Ugyanakkor pedig a szilágysomlyói plébániáról a már egy ideje ott szolgáló Szatmári János misszionárius ferences szerzetes 1697-ben Gyulára távozott. Makay somlyói tevékenysége tehát legfennebb az 1691. év körüli rövid időszakra helyezhető. Amennyiben Benkovich püspök 1692 utáni váradi egyházkormányzati adminisztrációjának szereplőjévé vált volna, úgy nehezen elképzelhető, hogy egyetlen forrás, levéltári utalás sem említené működését. Nemcsak itteni egyházmegyei szereplése, de további sorsa is ismeretlen előttünk.

EMÖDI ANDRÁS

⁸ ZOMBORI István (szerk.), *A bécsi Pázmáneum*, Budapest, 2002, 66, 136; KISSNÉ BOGNÁR Krisztina, *Magyarországi diákok a bécsi tanintézetekben 1526–1789*, Budapest, 2004, 139.

⁹ GALLA Ferenc: *A püspökjelöltek kánoni kivizsgálásának jegyzőkönyvei a Vatikáni Levéltárban*. = *Levéltári Közlemények*, 20–23 (1942–1945). 171–172.